

AKŞEHİR MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP BRONZ FİBULA*

Mehmet TEKOCAK**

Özet

Fonksiyonelliklerinin yanı sıra Antik Çağ'ın vazgeçilmez takıları arasında yer alan fibulalar, esasında günümüzdeki çengelli iğnelerin prototiplerinden birisidir. Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi'ndeki metal eserler arasında en dikkat çekici olan gruptur. Bu yüzden de çalışmamızda öncelikle söz konusu fibulaların tanıtımı amaçlanmıştır. Koleksiyonda yer alan eserlerin büyük çoğunluğu ölü armağanı olarak tümülüslerde veyahut da adak olarak tapınaklarda sıkça rastlanan Frig fibulalarıdır. Bunlar; 4 farklı ana tip ve bunların alt tiplerine ait 8 adet örnekten oluşur. İncelenen fibulalardan bazıları çok yaygın görülen tipler olmasına karşın bazıları da çok nadir eserler olup fibula tipolojisi ve istatistiği için büyük bir öneme sahiptirler. Müze koleksiyonundaki Frig fibulaları M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreği - Erken 6. yüzyıla tarihlenirler. Bir diğer grup ise, 2 farklı tipe ait birer örneği bulunan Roma Dönemi fibulalarıdır. Bunlardan ilki M.S. Erken 1. yüzyıl Roma Britanyası kökenli tasarımlar arasında en yaygın olanıdır. Bu tip fibulalar literatürde "Yunus Formlu" ya da uzunca menteşeleri sebebiyle "Kol Menteşeli" olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise M.S. 4. yüzyıla tarihlenen "Haçbaşı Fibula" adıyla bilinen örnektir.

Anahtar Kelimeler: *Fibula, Frig Fibulası, Roma Fibulası, Bronz, Akşehir Müzesi, Frigler, Frigya, Philomelion.*

A GROUP OF BRONZE FIBULAE FROM AKŞEHİR MUSEUM

Abstract

One of the most popular jewelry of the ancient period as well as being quite functional, fibulae are one of the prototypes of the safety pins of today. They are the most significant group among the metal artifacts in Akşehir Nasreddin Hoca Archaeology Museum. Therefore, we primarily aim to focus on these fibulae in our study. Most of the artifacts in the collection are Phrygian fibulae found abundantly in tumulus as tomb gifts or in temples as offerings. These are 8 artifacts of four main types and their subtypes. Although some of the analyzed fibulae were quite common types, some are rare and quite important for fibula typology and statistics. The Phrygian fibulae in the museum collection are dated back to the last quarter of the 8th century - the early 6th century. Another group in the museum is the two examples of two different types of Roman fibulae. The first one of these is the most common among the Roman Britain designs from the early 1st century A.D. These fibulae are called "Dolphin Fibulae" or "Hinge Fibulae" because of their long hinges. The second is the example known as "Crossbow Fibula" dated to the 4th century A.D.

Key Words: *Fibulae, Phrygian Fibulae, Roman Fibulae, Bronze, Akşehir Museum, Phrygians, Phrygia, Philomelion.*

1. GİRİŞ

Fibulalar giysileri daha sağlam ve güvenli bir şekilde tutturmak için geliştirilmiş pratik işlevli birer çengelli iğnedirler. Aslında bugün halen kullanmakta olduğumuz modern çengelli iğneleri de antik dönem fibulalarının almış olduğu son biçim olarak kabul edebiliriz. Söz konusu pratik işlevinin yanı sıra bu iğneler,

şıklıktan da asla ödün vermemişlerdir. Zira erken dönemdeki düz iğnelerin, sadece baş kısmı dekore edilirken, fibulaları süsleme olanakları, boyutları ve mevcut elemanları sayesinde artmış, böylece farklı kültürler, farklı fibula tasarımları ile kendilerine özgü türler ortaya koymuşlardır. Öyle ki, taşıdıkları birtakım semboller ile fibulalar bazen savaşı bir erkek bazen de evli veya bekar bir kadın

* Bu yayın T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 12.02.2007 tarih ve 208850 sayılı izni ile başkanlığım altında yürütülen ve de Selçuk Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 08401025 numaralı "Akşehir Müzesi Küçük Buluntular Kataloğu" başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Öğretim Üyesi, KONYA.
e-posta : mtekocak@yahoo.com

gibi statü veya meslek gruplarını ifade eder hale gelmişlerdir. İşte sahip olduğu bu fonksiyonellik ve aksesuar özellikleri sayesinde antik dönemde geniş bir coğrafi alana yayılmış olan fibulaların, M.Ö. 2. binin ortalarından itibaren kullanılmaya başlandığı ve de en yaygın kullanım gördüğü devrin ise Demir Çağı olduğu kabul edilir¹. Bunun yanı sıra fibulaların Orta Miken Devri'nde hem Avrupa'da, hem de Akdeniz coğrafyasında kullanıldıkları, bu devir sona ermeden de Kıbrıs, Kilikya ve Orta Doğu'ya kadar ulaştıkları düşünülür². Daha dar kapsamlı ele alındığında ise fibula M.Ö. 13. yüzyılda Avrupa'da bir yerlerde, belki de Yunanistan'da ortaya çıkarak buradan Batı Ege ve Akdeniz'e yayılmış olmalıdır³. Daha doğuda, diğer bir ifade ile Yakındoğu'da ise ilk fibula örnekleri muhtemelen M.Ö. 13. yüzyılın sonlarına doğru veya 12. yüzyılda görülmüştür⁴.

Batı kıyıları göz önünde bulundurulmadığı takdirde Anadolu'da fibulayı en erken, bir başka ifade ile ilk ve de en yaygın kullanan topluluk Frigler olarak kabul edilir⁵. Bu döneme damgasını vuran fibulalar, farklı yorumlanmış türleri ile adeta kendilerine özgü bir moda yaratarak dış satımı yapılan tek takı türü haline gelmişlerdir⁶.

Şekil bakımından oldukça zengin çeşitliliğe sahip olan fibulaların, aynı zamanda ait oldukları tarihsel döneme, coğrafyaya ve de o coğrafya üzerinde yaşayan toplulukların dini ve kültürel birikimlerine göre sınıflandırıldıklarını görüyoruz⁷. Anadolu ve Yunanistan'da kazılar sırasında bulunan fibulalarla ilgili ilk sistemli çalışma 1926 yılında C. Blinkenberg⁸ tarafından yapılmıştır. Söz konusu bu çalışmada fibulalar coğrafi bölgelere ya da belirli periyotlara göre ele alınarak 16 ana tipe ayrılmıştır⁹.

¹ Kalaycıoğlu, 1988: 61.

² Muscarella, 1967: 41-42.

³ Muscarella, 2007: 173.

⁴ Muscarella, 2007: 175.

⁵ Muscarella, 1967: 42 ; Muscarella, 2007: 175.

⁶ Köroğlu, 2004: 23.

⁷ Muscarella, 2007: 173.

⁸ Blinkenberg, 1926: passim.

⁹ Bu tiplerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 41-285.

2. AKŞEHİR MÜZESİ'NDE BULUNAN FİBULALAR

Strabona göre Phrygia Paroreia (Strabon XII, 62, 190) bölgesi sınırları içerisinde yer alan, Akşehir'deki Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi'nin çok zengin bir fibula koleksiyonuna sahip olmadığını söyleyebiliriz¹⁰. Buna karşın mütevazı sayılabilecek miktarda arkeolojik esere sahip böyle bir müzede küçümsenmeyecek sayıda farklı tiplere ait fibula örnekleri karşımıza çıkmıştır. Çalışmamızda müze koleksiyonunda yer alan bu eserlerin tanıtımı dışında hedeflenen bir başka husus da ileriki yıllarda yapılacak olan araştırmalarda, özellikle de son dönemlerde arkeoloji biliminin önemle üzerinde durduğu istatistiki çalışmalara veri sağlamaktır.

Müze'de sergi ve depoda yer alan fibulaların tamamı bronz olup büyük çoğunluğu Frig Dönemi'ne ait eserlerden oluşmaktadır. Kalan az sayıdaki örnek ise Roma Dönemi'ne aittir. En erken örnekler M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Frig fibulaları, en geç olanı ise M.S. 4.yüzyıla ait bir Roma Tipi fibulasıdır. İncelenen on fibuladan sekiz tanesinin Frig (No: 1-8), iki tanesinin ise Roma İmparatorluk Dönemi fibulaları (No: 9-10) olduğu tespit edilmiştir.

2.1. Frig Fibulaları

Fibula deyince ilk akla gelen topluluk Frigler, diğer bir ifade ile Frig dünyasıdır. Çünkü onlar Anadolu'da fibulayı ilk ve de en yaygın kullanan topluluk olarak kabul görmüşlerdir. Frigya'nın en önemli yerleşim merkezi olan Gordion'da bugüne kadar yapılan kazılarda ele geçen fibulalar bu fikrin doğruluğunu çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. Muscarella, Gordion'un çok önemli bir bronz obje üreticisi olduğunu, bu bronz objelerden birisinin de

¹⁰ Günümüzde Konya iline bağlı bir ilçe olan Akşehir, Antik Çağ'da ise "Philomelion" olarak adlandırılmaktadır. Philomelion'un lokalizasyonu ile ilgili ilk bilgiyi 19. yüzyıl seyyahlarından W.M. Leake vermiştir. Ancak yer olarak yanlışlıkla bugünkü Iğın'ı göstermiştir (Leake, 1824: 54-56). Kentin lokalizasyonunu doğru olarak tayin eden ilk araştırmacı ise F.W.J. Arundell olmuştur (Arundell, 1834: 281 burada kentin adı Philomelium olarak geçer). Ancak Ramsay, Philomelion'un Akşehir olduğunu Hamilton'un bulduğunu bildirir (Ramsay, 1960: 151). Ayrıca 1976 yılında bulunan bir yazıtın da söz konusu bu lokalizasyonu desteklediğini görmekteyiz (Drew-Bear, 1976: 259).

fibulalar olduğunu söyler¹¹. Ancak buna karşı fikirde olan araştırmacıları da zikretmeyi ihmal etmez¹².

Daha evvelde ifade ettiğimiz üzere fibulalar üzerine ilk sistemli ve de kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmiş olan C. Blinkenberg, çalışmasında yaygın bir kullanım alanına sahip olan Frig fibulalarını "Anadolu Tipi" olarak adlandırarak "Tip XII" kodunu vermiş, bu tipi de kendi içerisinde 17 alt tipe ayırmıştır¹³. Sonraki dönemlerde Tip XII'ye ait yeni örneklerin ortaya çıkmasıyla Muscarella bu tipe yeni alt tipler ve bazı yan alt tipler ilave ederek sınıflandırmayı daha da genişletmiştir¹⁴. Bu gruba giren fibulalar Anadolu'da M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, buradan Batı Anadolu, Ege, Kıta Yunanistan ve Kilikya'ya kadar yayılmışlardır¹⁵. Buna karşın Anadolu'da Frigler'den önce yaşamış hiçbir kültür XII. Grup fibulaları kullanmamışlardır¹⁶.

¹¹ Muscarella, 1967: 35 ; Muscarella, 2007: 175-176. Muscarella ayrıca Blinkenberg'in bu fibulaların kökeni olarak Küçük Asya'yı yani Anadolu'yu işaret ettiğini, ancak üretim yeri ile ilgili kesin bir merkez veya şehir adı önermediğini söyler (Muscarella, 1967: 35). Bununla ilgili ayrıca bkz. Blinkenberg, 1926: 206.

¹² Muscarella burada Koerte kardeşlerin Gordion'da ele geçen fibulaların üretim yerleri ile ilgili olarak Anadolu'da belli bir yeri belirtmekten kaçındıklarını, hatta bu fibulaların yapıldığı yerin Frigya olamayacağını, bunların Batı Anadolu kıyılarından ya da Kıbrıs'tan ithal edildiklerini söylediklerinden bahseder. Ayrıca Przeworski'nin de onlarla hem fikir olduğunu, ayrıca da ilk fibula örneğinin Gordion'a M.Ö. 8. yüzyılda batı ya da güneyden bir yerlerden geldiğini belirttiğinden söz eder. Konuyla ilgili bkz. Muscarella, 1967: 35, dipnot 4-5.

¹³ Blinkenberg , 1926: 204-207. Bu konuyla ilgili ayrıca bkz. Muscarella, 1967: xi, 12 ; Muscarella, 2007: 176.

¹⁴ Muscarella, 1967: 12. Bu grubu (Tip XII) oluşturan fibulaların genel özellikleri ile ilgili kapsamlı bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 204-230 ; Muscarella, 1967: 12-28 ; Muscarella, 2007: 177-178.

¹⁵ Bugüne kadar yapılan araştırmalar sonucunda XII. gruba giren fibulalar içinde; - XII. 2, 2A, 2B, 3, 4, 5, 7, 7A, 9, 11, 13, 13A, 14, 14A tiplerine giren örneklerin kesinlikle Frig menşei oldukları; 1, 6, 15, 16, 17. tip örneklerin Frig orijinli fibulardan kopya oldukları, fakat Frig imali olmadıkları, 8 ve 10. tipe ait fibulalar hakkında ise kesin hüküm vermenin mümkün olmadığı söylenebilir (Muscarella, 1967: 37). Ayrıca bkz. Muscarella, 2007: 176-177.

¹⁶ Muscarella, 1967: 36.

Tip XII olarak kodlanan Frig fibulaları kapalı kalıp ve açık kalıba döküm tekniği olmak üzere iki farklı yöntemle üretilmişlerdir. Farklı kalınlıklara sahip olan gövde bölümü çoğu kez yarım daire, bazen de at nalı şeklindedir. En sık görülen süsleme unsuru ise hiçbir fonksiyonelliği olmayan bazen perçinlenmiş bazen de gövde ile birlikte dökülmüş silmelerdir. Fibulanın farklı bölümlerinde bu silmeler bazen süslü bazen de sade bir şekilde yapılmışlardır. Simetrik tutamak ve zemberek kısımları ile kanca şeklindeki tutamak üzerinde bulunan yivler Frig fibulalarının önemli ortak özellikleri arasında gösterilirler. Çoğunlukla ayrı olarak yapılmış olan iğneler, farklı sayılarda sarmalı olan zembereğe (yaya) bağlanırlar¹⁷.

Müze'de yapmış olduğumuz çalışmalar sonucunda koleksiyonda bu tipe ait sekiz örnek olduğu tespit edildi. Bahsi geçen Frig fibulalarını öncelikle genel olarak Blinkenberg ve Muscarella'nın yapmış oldukları tipolojiye göre dört ana tipe (Akşehir Tip I, II, III ve IV olarak), daha sonra da detaylardaki farklılıklara bakarak alt tiplere (A.Tip Ia - Ib ve A.Tip IIIa - IIIb olarak) ayırdık¹⁸.

2.1.1. Akşehir Tip I

Müze koleksiyonunda bulunan sekiz adet Frig fibulasından ikisi Blinkenberg'in Tip XII,2 olarak tanımlanan 2. alt grubuna (Tip XII,2)¹⁹ ait örneklerden oluşmaktadır.

Kapalı kalıba döküm tekniğiyle²⁰ imal edilen bu fibulalara ait örneklerin tamamında yarım yuvarlak formu gövdesinin üzerinde herhangi bir süslemeye rastlanmaz. Zaten bu fibula tipinin ayırt edilmesinde kullanılacak önemli

¹⁷ Tip XII olarak kodlanan Frig fibulalarının yapım tekniği, şekil ve genel özellikleri ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 204-230 ; Muscarella, 1967: 12-28 ; Muscarella, 2007: 177-178.

¹⁸ Metinde Akşehir tipleri için "A.Tip" kısaltmasının sonuna Roma rakamı (I, II, III ve VI gibi) ile tip sıra numarası eklenerek "A.Tip I, A.Tip V" olarak kodlama yapılmış, daha önce Blinkenberg, ardından Muscarella'nın devam ettirdiği tipler için de onların kullanmış oldukları "Tip XII,9 - Tip XII,13A" kodlamasına sadık kalınarak bizim tiplerimizin yanına parantez içerisinde yazılmıştır.

¹⁹ Bu fibulalarla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 210-211 ; Muscarella, 1967: 14-15 ; Temizsoy, 1993: 116.

²⁰ Muscarella, 1967: 48. Fibulaların yapım tekniğiyle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Muscarella, 1967: 48-51.

kıstasta gövdesinin bu şekilde sade bırakılmış olmasıdır. Ancak bazı örneklerde gövde tırtıllı olarak yapılmıştır²¹. Gövdenin her iki ucunda ise silmeler bulunmakta olup bunlar farklı şekillerde tertip edilmiştir. Bu düzenlemelerde çoğunlukla torus, disk ikilisinin çeşitlemesi tercih edilmiştir. Buna zaman zaman abaküs de ilave edilmiştir²². Akşehir Müzesi'ndeki örneklerin silmelerinde ise torus, disk ikilisinden oluşan bir kombinasyon tercih edilmiştir. Bu genel özelliklerin yanında Tip XII,2 fibulalarının gövde kesiti ve buna bağlı gelişen gövde yüzü görünüşünde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden de sadece gövde görünüşündeki bu farklılıklara dayanarak Blinkenberg bu tipi kendi içerisinde 2a, 2b ve 2c olarak üç alt tipe ayırmıştır²³. Bu bilgiler ışığında örneklerimizi değerlendirdiğimizde 1 nolu fibulayı Tip XII,2'ye, 2 nolu fibulayı ise Tip XII,2b grubuna dahil edebiliriz. Buna göre de Müze'deki örnekler, Akşehir Tip I genel başlığı altında Tip Ia (1 nolu eser) ve Tip Ib (2 nolu eser) olarak alt tiplere ayrılmıştır. Fibulaların yay (zemberek), tutamak ve iğne kısımları, bu tipin tipolojik çeşitlemesinde bir ayırım unsuru olarak kabul edilmez. Hatta bunlar tutamak üstündeki boynuz çıkıntıyla beraber tipik Frig fibulalarının ortak karakteristik özellikleri arasında gösterilirler. Bizim örneklerimiz de bu tanımlaya birebir uymaktadır.

Muscarella, Gordion ve Boğazköy'de ele geçen Tip XII,2 grubundaki fibulalar için M.Ö. 8. yüzyılı üst sınır, M.Ö. 6. yüzyılı da alt sınır olarak kabul eder²⁴. Ayrıca Tip XII,2 grubunun Gordion'da M.Ö. 7. yüzyıl boyunca kullanıldığını, Efes örneklerinin de bu tarihi daha da pekiştirdiğini söyler²⁵. Bu arada Boğazköy'de bulunan fibulaların Tip XII,2b grubuna ait olduğu ve bunların alt sınır örnekleri arasında

²¹ Bu şekilde tırtıllı gövdeye sahip fibulalar için yapılmış olan tip tanımlamasına baktığımızda, bu özelliğin alt sınıflandırmada göz ardı edildiğini, daha doğrusu sade yuvarlak kesitli örneklerle birlikte değerlendirilerek Tip XII, 2 grubu olarak tanımlandıklarını görüyoruz (Muscarella, 1967: 14, Plate I, Fig. 2-4, Plate II, Fig. 5-6).

²² Muscarella, 1967: 14.

²³ Blinkenberg, 1926: 210-211. Ancak Muscarella, Blinkenberg'in önermiş olduğu alt tiplerden 2c'nin Tip XII grubuna ait olamayacağını ileri sürmüştür. Bununla ilgili bkz. Muscarella, 1967: 14-15.

²⁴ Muscarella, 1967: 15, 37.

²⁵ Muscarella, 1967: 14.

değerlendirildiği belirtilir. Muscarella ayrıca değerlendirdiği malzemelerin orijinal Frig üretimi fibulalar olduğunu ve bunların Boğazköy'deki bilinenler hariç, Gordion dışında bulunmadıklarını ifade eder²⁶. Bu bağlamda Akşehir Müzesi'ndeki örnekler çok büyük bir önem taşımaktadır. Ancak eserlerimizin buluntu yerlerinin kesin olarak bilinmemesi büyük bir şanssızlık gibi görünse de Tip XII,2 fibulalarının yayılım alanına sağlamış olduğu katkı da yadsınamaz. Esasında A.Tip Ib'nin müze kayıtlarında Yalvaç'tan geldiği görülse de bunun oradan bulunup bulunmadığı ile ilgili kesin bir veriye sahip değiliz. Bu yüzden de şimdilik bu tipe ait 2 örneğin daha literatüre kazandırıldığını söylemekle yetinmek istiyoruz. Yukarıda sunulan tarihlendirme verileri ve de fibulalarımızın stil özelliklerine dayanarak Akşehir Müzesi örneklerini M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısı – Erken 6. yüzyıllar arasına tarihlendirebiliriz.

2.1.1.1. Akşehir Tip Ia

Sağ yönlü olan fibulanın yarım daire formundaki gövdesi yuvarlak kesitli olup gövde üzerinde herhangi bir dekoratif ekleme ya da uygulama yoktur. Bu nedenle de fibulamızı bu haliyle Gordion'da bulunan ve Tip XII,2 olarak tanımlanan gruba ait örneklerle karşılaştırabiliriz²⁷. Bu karşılaştırma sonucunda Gordion'daki örneklerle özellikle gövde, kanca tutamak, yay (zemberek) ve iğne düzenlemesi bakımından çok yakın benzerliği olduğunu, gövde uçlarındaki silmelerde ise kombinasyon bakımından farklılıklar bulunduğunu gördük. Ancak bu durum hem tipoloji hem de tarihlendirme açısından bir engel teşkil etmez. Bizim örneğimizde gövdenin her iki ucunda yaklaşık dikdörtgen şeklindeki iki torus arasına keskin bir diskin yerleştirilmesiyle oluşturulmuş silmeler vardır. Fibulamızı sahip olduğu bu özelliklerinden dolayı Tip XII,2 olarak adlandırılan Frig fibulalarına ait bir örnek olduğunu çok net bir şekilde söyleyebiliriz. İki kanal ile dekore edilmiş kanca tutamak ile gövde ucu silmeleri arasında boynuz şeklindeki çıkıntı yer alır. Bu örneğimizin kanca tutamağı diğer örneklerle göre daha uzundur. Bu durum Gordion'da görülen bu tipe ait örneklerle birebir uyar. A.Tip

²⁶ Muscarella, 1967: 37.

²⁷ Muscarella, 1967: 14, Plate I, Fig. 2-4, Plate II, Fig. 5-7.

I ile ilgili verdiğimiz genel bilgiler kısmında da belirttiğimiz üzere Gordion'da ele geçen bu tip için M.Ö. 8. yüzyıl, ağırlıkla da 7. yüzyıl tarihleri verilmektedir. Söz konusu bu örnekler ve fibulamızın stil özelliklerine bakarak, A.Tip la için M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısının en uygun tarihlendirme olduğunu söyleyebiliriz.

1- Envanter No: 99-23 (Levha II.1)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Tarihi: 05.10.1999

Müze Geliş Şekli: Satın Alma

Ölçüleri: Yük: 7,4 cm, Gen: 5,1 cm, Göv.çapı: 1,2 cm.

Dönemi: M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısı.

Tanımı: İğnesi kırık ve kayıptır. Sağ yönlü ve oldukça temizdir. Yuvarlak kesitli, yarım daire formundaki gövde üzerinde herhangi bir süsleme görülmez. Gövdenin her iki ucunda yaklaşık dikdörtgen şeklinde iki torus arasına bir disk yerleştirilmesiyle oluşturulmuş silmeler vardır. Yay (zemberek) kısmı çift sarmallı olup tutmakla aynı aksta değildir. Kanca tutamak kısmının üzeri iki kanal ile dekore edilmiş olup silme ile arasında boynuz biçiminde bir çıkıntı vardır.

2.1.1.2. Akşehir Tip Ib

Birkaç ayrıntı dışında hemen hemen Akşehir Tip la ile aynı özelliklere sahiptir. Bu fibulayı Akşehir Tip I grubunun bir başka alt tipi olarak sınıflandırmamıza sebep olan en önemli ve tek fark gövde kesitinin köşeli, bir başka ifade ile elmas şeklinde olmasıdır. Boğazköy'de ele geçen ve gövde şekli açısından bizim örneğimizle benzerlik gösteren bir fibula için Muscarella Tip XII,2b tanımlamasını önerir ve tarih olarak da M.Ö. 6. yüzyılı verir²⁸. Bununla birlikte bu tipe ait örneklerin Gordion'da M.Ö. 6. yüzyıla ait tümülüs doldurmalarından ve yüzeyden geldiklerini belirttikten sonra bunların belki de 6. yüzyıldan daha erken olabileceklerini sözlerine ekler. Fibulamızın biçim özelliklerine baktığımızda Tip la'nın birebir kopyası gibi durmaktadır. Hem bu A.Tip la ile olan benzerliğinden hem de Muscarella'nın Gordion örnekleri için M.Ö. 6. yüzyıldan daha erken olabilir ifadesinden yola çıkarak A.Tip Ib fibulasını M.Ö. Geç 7. - Erken 6. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

²⁸ Muscarella, 1967: 15.

2- Envanter No: 91-28 (Levha II.2).

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Bağkonak Kasabası-Yalvaç

Müze Geliş Tarihi: 08.08.1991

Müze Geliş Şekli: Satın Alma

Ölçüleri: Yük: 7 cm, Gen: 5 cm, Göv.çapı: 1,3 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 7 - Erken 6. yüzyıl.

Tanımı: İğnesi, yay (zemberek) kısmından kırıktır, ancak mevcuttur. Gövde üst yüzeyi yer yer oksitlenmeye maruz kalsa da temiz sayılabilir. İşlenmiş elmas şeklindeki gövde kesiti dışında Tip la ile hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Sadece silmeleri oluşturan toruslarda ve boynuz şeklindeki çıkıntıda küçük farklılıklar göze çarpar.

2.1.2. Akşehir Tip II

İncelediğimiz Frig fibulaları arasında sayıca üstün olan gruptur. Tip XII'nin "Boncuklu Fibula" olarak adlandırılan 9. alt grubuna (Tip XII,9)²⁹ ait üç örnek tespit edilmiştir.

Esasında bu fibula tipi Tip XII,7 gibi bir gövde şekline sahiptir. Aralarındaki en önemli fark ise gövde üzerindeki yarım daire şeklindeki çivi başlarıdır. Söz konusu çivi başlarının sayısı gövdenin büyüklük veya küçüklüğüne bağlı olarak değişir.

Tek parçalı açık kalıba döküm tekniğiyle üretilen bu fibulalar ince dikdörtgen kesitli yarım daire veya at nalı şeklinde bir gövdeye sahiptirler. Gövdenin ön yüzünde ise fibulanın boyutuna bağlı olarak değişen sayılarda, boncuk dizisi olarak da adlandırılabilen, yarım daire şeklinde dekoratif amaçla yapılmış çivi başları yer almaktadır. Akşehir Müzesi örneklerinde bu sayı altıdır. Fibulamızın üçü de sol yönlüdür. Boncuk dizisi olarak da adlandırılan bu çivi başları, buradaki örneklerimizde de olduğu gibi, bazen tamamen sağlam (4 nolu eser), bazen yarısı sağlam yarısı düşmüş (3 nolu eser), bazen de tamamı düşmüş (5 nolu eser) durumda günümüze ulaşabilmişlerdir. Gövde

²⁹ Bu tip fibulaların kemer şeklindeki gövdeleri Tip XII,7 ile benzerdir. Ancak aralarında farklılıkların olduğu, söz konusu farklılık olarak da gövde ön yüzüne dekoratif amaçla yapılmış olan yarım küre şeklindeki çivi başları (boncuk dizisi) gösterilir. Bu tiple ilgili daha geniş ve detaylı bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 214-217 ; Muscarella, 1967: 19-20 ; Temizsoy, 1993: 117-118.

üzerindeki deliklerden geçirilen çiviler, sade olarak bırakılan arka yüzde çekiçlenerek perçin haline getirilmişlerdir. Gövde uçlarında ise dekoratif amaçla yapılmış tekli (3 nolu eserdeki gibi) veya çiftli (3 ve 4 nolu eserlerdeki gibi) abaküsler ile bunların arasına konmuş torus, diskten oluşan birbirine simetrik silmeler vardır³⁰. Bu silmelerin üzerinde de gövdede kullanılanlara benzer, ancak çok daha küçük ölçüde çivi başı süslemeleri yer alır. 3 ve 4 nolu eserlerdeki abaküsler üzerinde ikişer adet, 5 nolu örnek de ise üç adet çivi başı görmektediriz. Silmelerin arka yüzleri ise düzdür. 3 nolu örnekte abaküsler arasında ince bir torus, 4 nolu örnekte keskin bir disk konulmuş, 5 nolu örnekte bu düzenleme abaküs, keskin disk ve torus sıralaması şeklinde uygulanmıştır. Gordion'daki örneklerde bu çeşitlemelere ait örnekler görmek mümkündür³¹. Kanca tutamaklar, iki derin kanal ve bu kanallar arasındaki alana dikey vaziyette yerleştirilmiş çok küçük ebatlı topuz şeklindeki çivi başları ile dekore edilmişlerdir. 3 ve 4 nolu örneklerin tutamaklarındaki minik çivi başı iki adet iken, 5 nolu örnekte bu sayı üçe çıkmıştır. Bunlarda tutamak ile zemberekler (yay) aynı akstadırlar. Bu tipin sadece iğnesi ve gövde üzerindeki topuz şeklindeki çivi başları ayrı olarak yapıp sonradan eklenmişlerdir.

Gordion'daki en popüler tip olan bu fibula örneklerine Anadolu ve Anadolu dışındaki pek çok yerde rastlamak mümkündür³². Akşehir Müzesi'nde de en fazla örneği bulunan tip olması da bu popülerliğin bir sonucu olmalıdır. Bugüne değin Gordion'da bulunan örnekleri baktığımızda büyük çoğunluğunun M.Ö. Geç 8. ya da Erken 7. yüzyıl kontektlerinden geldiğini görürüz. Anadolu dışından Lindos, Olympia ve Perachora'dan olanlar da aynı şekilde M.Ö. 8. – 7. yüzyıla tarihlendirilirler³³.

³⁰ Silmelerin her iki kolda simetrik olması Frig fibulalarının karakteristiği olarak gösterilir (Kalaycıoğlu, 1988: 62).

³¹ Muscarella, 1967: Plate VI, Fig. 31-32 ; Temizsoy, 1993: Levha I, Şekil 2-3.

³² Anadolu'da: Gordion dışında Eskişehir, İzmir, Boğazköy, Manisa ve Kırşehir, Anadolu dışında ise; Yunanistan (Olympia, Perachora, Argive Heraeum), Adalar (Samos, Lindos, Paros) ve İtalya gibi pek çok yerde bu fibula tipine ait örnekler bulunmuştur (Blinkenberg, 1926: 214-217, Fig. 240-244 ; Muscarella, 1967: 19, Plate VI, Fig. 31-32, Plate VII, Fig. 33-34).

³³ Muscarella, 1967: 20.

Gordion'da bulunanlardan bizim örneğimizin en yakın benzerleri M.Ö. 725 civarına tarihlenen "MM Tümülüsü" ve "Mamaderesi Tümülüsü"nde" ele geçmiştir³⁴. Tüm bu benzerliklere dayanarak Akşehir Müzesi'ndeki bu üç örneğimizin de M.Ö. Geç 8. – Erken 7. yüzyıla tarihlendirilebileceğini ve orijinal Frig üretimi olduklarını söylemek mümkündür.

3- Envanter No: 73-120 (Levha I.3)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Tarihi: 10.05.1973

Müze Geliş Şekli: Satın Alma.

Ölçüleri: Yük: 5.5 cm, Gen: 7 cm, Cidar: 0.3 cm, İğne Boyu: 6.4 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 8 – Erken 7. yüzyıl.

Tanımı: Sağlam. Yüzeyde oksitlenme vardır. Yarım daire formundaki gövde, ince dikdörtgen kesitlidir. Gövde ön yüzünde yarım küre şeklindeki 6 adet çivi başından (boncuk dizisinden) sadece üçü sağlamdır. Bunların uçları gövdenin sade olan arka yüzünde çekiçlenerek perçin haline getirilmiştir. Gövdenin her iki ucunda ikişer abaküs ve aralarında ince bir torusdan oluşan birbirine simetrik silme vardır. Abaküslerin üzerinde de dekoratif amaçlı ikişer adet küçük çivi başı bulunmaktadır. Gövde kolunun bir ucunda yanlara doğru uzanan boynuz çıkıntı sonrası kanca tutamak kısmına geçilir. Kanca tutamaklar da üzerine iki derin kanal ve arasındaki alana dikey vaziyette iki adet küçük çivi başı yerleştirilmek suretiyle dekore edilmişlerdir. Tutamak ile silme arasında boynuz şeklinde çıkıntı vardır. Tutamak ile çift sarmallı yay (zemberek) aynı akstadır. İğne yuvarlak kesitlidir.

4. Envanter No: 73-138 (Levha I.4)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Tarihi: 29.05.1973

Müze Geliş Şekli: Satın Alma.

Ölçüleri: Yük: 5.3 cm, Gen: 7.1 cm, Cidar: 0.4 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 8 – Erken 7. yüzyıl.

³⁴ "Tümülüs MM" bu tipin en yoğun rastlandığı mezardır. Bu tümülüs ve burada bulunan yakın benzerlikteki örnek için bkz. Muscarella, 1967: 1-3, Plate VI, Fig. 31 ; Muscarella, 2003: 232, Fig. 4. "Mamaderesi Tümülüsü"nde ele geçen benzerleri ise M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısı ile 7. yüzyılın başlarına tarihlendirilirler (Temizsoy, 1993: 117, Levha I, Şekil 2-3).

Tanımı: İğnedeki eksik dışında sağlamdır. Yüzeyde oksitlenme vardır. Gövdesi yarım daire biçiminde, kesiti ise dikdörtgendir. Gövde üzerinde süsleme için kullanılmış, yarım küre başlı 6 adet çivi başı (boncuk dizisi) yer almaktadır. Çivilerin uçları gövdenin sade arka yüzünde çekiçlenerek perçin haline getirilmiştir. Gövdenin her iki ucunda aralarında keskin bir diskin bulunduğu ikişer abaküsten oluşan birbirine simetrik silme yer alır. Bu silmelerin üzerinde de dekoratif olarak yapılmış küçük ölçüde üçer adet çivi başı vardır. Gövde kolunun bir ucunda yanlara doğru uzanan boynuz çıkıntı sonrası kanca tutamak kısmına geçilir. İki derin kanallı tutamak kanca üzerinde, kanalların arasındaki alana dikey olarak yerleştirilmiş iki adet küçük çivi başı süsü bulunmaktadır. Tutamak ile yay (zemberek) aynı aksta olup yay kısmı düz bir şekilde gövdeden ayrılır. İğne yuvarlak kesitlidir.

5- Envanter No: 92-22 (Levha I.5)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Yeniköy- Akşehir

Müze Geliş Tarihi: 21.12.1992

Müze Geliş Şekli: Satın Alma.

Ölçüleri: Yük: 5.3 cm, Gen: 8.2 cm, Cidar: 0.2 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 8 – Erken 7. yüzyıl.

Tanımı: Gövde üzerinde yer alan çivi başları (boncuk dizisi), iğnesi ve yay (zemberek) kısmı eksiktir. Yüzeyde oksitlenme vardır. İnce dikdörtgen kesitli, at nalı formundaki gövde üzerinde altı adet çivi deliği bulunmakta olup sadece ikisinde çivi mevcuttur. Söz konusu bu çivi deliklerinden gövde ön yüzünde altı adet topuz şeklinde çivi başının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Gövdenin her iki ucunda tek sıra abaküsten oluşan birbirine simetrik iki silme vardır. Silme üzerinde de üç adet küçük topuz şeklinde çivi başı görülür. Gövde kolunun bir ucunda yanlara doğru uzanan boynuz çıkıntı sonrası kanca tutamak kısmına geçilir. İki derin yivli tutamak kanca üzerinde dikey yerleştirilmiş 3 adet topuz şeklinde küçük çivi başı vardır.

2.1.3. Akşehir Tip III

Müze koleksiyonunda Frig fibulaları arasında bu tipe ait iki örnek tespit edilmiştir. Sahip oldukları biçim ve süsleme özelliklerine baktığımızda örneklerimizin, daha önce

yapılmış olan tipolojiden Tip XII, 13 grubuna³⁵ ait olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kapalı kalıba döküm olarak imal edilen bu fibulaların gövde şekli yarım daireden at nalına, gövde kesiti ise daireden ovale kadar uzanan bir çeşitliliğe sahiptir. Bu tipi diğerlerinden ayırt eden en önemli unsur ise gövde kolları uçlarında görülen dekoratif silmelerin gövde merkezine de yerleştirilmiş olmasıdır. Böylece gövde üzerinde toplamda üç silme süsü bulunmaktadır. Söz konusu silmeler çeşitli şekillerdeki disk ve torusların farklı kombinasyonlarından oluşmaktadır. Buna bağlı olarak oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptirler. Bazen silmelerin üçü de aynı şekilde dizayn edilebildiği gibi, bazen de gövde uçlarındaki aynı, gövde merkezindeki onlardan farklı şekilde düzenlenmiş olabilmektedir. Kanca tutamak ve yay (zemberek) unsurları da bizim örneklerimizle aynıdır. Akşehir Müzesi'ndeki bu tipe ait fibulalarda bu tanımlamaların tamamını görebilmek mümkün olmakla birlikte, farklılıkların da olduğunu görüyoruz. Özellikle de iğne ve silmeleri oluşturan elemanları detaylı bir şekilde incelediğimizde, aralarında bizce önemli olduğunu düşündüğümüz bazı farklılıkların olduğunu gördük. İşte bu yüzden de Akşehir Tip III fibulalarını kendi içerisinde iki alt tipe ayırarak incelemenin daha doğru bir yöntem olacağını karar verdik³⁶.

Frig fibulaları arasında en uzun soluklu ve yaygın bir kullanımı olan bu fibula tipi Gordion'daki verilere baktığımızda, M.Ö. 8 -

³⁵ Bu tiple ilgili daha fazla bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 219-222 ; Muscarella, 1967: 21-24.

³⁶ Benzer uygulamalar daha önceki çalışmalarda farklı araştırmacılar tarafından da tercih edilmiştir. Blinkenberg tarafından yapılmış olan ilk tipolojiye iki farklı yöntemle ilaveler olmuştur. Bunlardan ilki var olan alt gruplara yeni alt gruplar eklemek veyahut da var olan alt grubu ifade eden rakamın sonuna yeni harflendirmeler yapmak suretiyle katkı sağlanmıştır. Örneğin O.W. Muscarella her iki şekilde de katkı yapmış araştırmacılardan birisidir (bkz. Muscarella, 1967: 12). İ.Temizsoy ise hem ana tipe hem de var olan alt gruplara yeni harf ilaveleri yaparak bu tipolojik zenginleşmeye ortak olmuştur (bkz. Temizsoy, 1993: 116, 118-126). Muscarella'nın eklemeleri literatürdeki yerini almıştır. Ancak Temizsoy'un yeni alt tip eklemelerinin literatürde kabul görüp görmediği ile ilgili henüz herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

7. yüzyıldan muhtemelen M.Ö. 3 - 2. yüzyıla kadar olan uzun bir aralığında kullanılmıştır³⁷. Aynı zamanda orijinal Frig imali olan bu tipe ait Akşehir Müzesi'nde bulunan örneklerimizi M.Ö. 8. yüzyılın sonları ile M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirebiliriz.

2.1.3.1 Akşehir Tip IIIa

Yuvarlak kesitli, yarım daire şeklindeki gövdenin merkezinde ve her iki ucunda dekoratif amaçlı silmeler vardır. Sol yönlü olan fibulamızın gövde merkezi ile gövde uçlarında yer alan silmeler, üç keskin disk ile bunların aralarına yerleştirilmiş üzeri tırtıllı iki torusdan ibarettir. Üzerinde yanlara doğru iki derin kanal bulunan kanca tutamak yanlara doğru uzanan boynuz çıkıntından sonra başlamaktadır. Kanca tutamak ile çift sarmallı yay (zemberek) aynı akstadır. Uca doğru incelemek devam eden iğne ise yuvarlak kesitlidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi genel biçim özellikleri bakımından Tip XII,13 grubunda yer alan bu fibulanın gövdesinde bulunan silmelerin düzenlenmesinde daha önce literatüre girmiş örneklerle arasında farklılıkların olduğunu gördük. Bu yüzden de bu tipin bir alt tipi olarak ele aldık. Büyük bir şans eseri çok az sayıda olmasına karşın örneğimize oldukça benzer tipte iki fibula örneğine rastladık³⁸. Bunlardan ilki 1988 yılında Gordion "Mamaderesi Tümülüsü" kazılarında ele geçmiş olup Tip XII,13c olarak tanımlanmıştır³⁹. Her iki örnek arasındaki tek fark sadece gövde merkezinde yer alan silme düzenlemeleridir. Bizim örneğimizdeki silmelerde kullanılan tırtıllı toruslar biraz evvelde söylemiş olduğumuz gibi üç keskin disk arasına ayrı ayrı, "Mamaderesi Tümülüsü" örneğindeki tırtıllı toruslar ise iki keskin disk arasına yan yana yerleştirilmişlerdir. Bu tip silme düzenlemelerinin benzerinin

³⁷ Muscarella, 1967: 23-24.

³⁸ Tip XII,13c olarak adlandırılan bu tipe ait örneklerin Gordion'da da ele geçtiği belirtilmekte fakat bunlarla ilgili herhangi bir tanımlama ve fotoğraf bulunmamaktadır. Ancak sadece tek örneğin ele geçtiği yer olarak zikredilen Küçük Höyük'ün (Küçük Hüyük) ilk yerleşim tarihi olarak M.Ö. 7.yüzyılın başlarındaki Kimmer istilasından sonra olduğu ifade edilmiştir (Muscarella, 1967: 8). Blinkenberg'in yayınında da benzer durum söz konusudur (Blinkenberg, 1926: 220).

³⁹ Temizsoy, 1993: Levha III, Şekil 10'daki 192-58-88 envanter nolu eser.

"Mamaderesi Tümülüsü" öncesindeki Gordion kazılarında bulunan ve yayınlanan fibulalar arasında olmadıklarını da belirtmekte yarar var. Fibulamızın bir başka çok yakın benzeri, hatta küçük bir ayrıntı dışında neredeyse tıpkısı, Eskişehir Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır⁴⁰. Üstelik bu eser Gordion dışında, bizim örneğimizin bulunduğu yer olan Yunak'la sınır komşusu olan Akşehir'de bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle her iki eser de aynı bölgede ele geçmiştir. Dolayısıyla aralarında bu denli benzerlik olması konuyu daha ilgi çekici hale getirdiği gibi bir o kadar da anlaşılır kılmaktadır. Her iki örnek arasındaki tek fark tıpkı "Mamaderesi Tümülüsü"nde bulunan örnekte olduğu gibi yine sadece silmelerdeki toruslarda görülür. Ki bu fark yukarıdaki örneğe göre hiç önemsiz olmayacak kadar küçük bir farktır. Söz konusu bu farklılık Eskişehir Müzesi'ndeki fibulanın gövdesindeki toruslar üzerinde tırtıl olmamasıdır.

Frig fibulaları arasında oldukça geniş bir zaman aralığında ve yaygın olarak kullanım görmüş olan Tip XII,13 grubuna ait bugüne kadar ele geçen örnekler arasında "13c" tipinin son derece az olduğunu görüyoruz. Bunun sebebi de muhtemelen "13c" alt tipinin diğerlerine oranla daha az üretilmiş ve buna bağlı olarak da fazla ilgi görmemesi olabilir. İşte bu eserin bizim için de önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü büyük bir tesadüf eseri neredeyse birbirinin kopyası iki fibulanın Akşehir Bölgesi'nde ele geçmiş olması, üstelik bunlardan bir tanesinin Akşehir Müzesi Fibula Koleksiyonu'nda yer alması, gelecekte yapılacak muhtemel yeni Frig fibula tipolojisi çalışmalarına katkıda bulunmamız için bize önemli bir fırsat sunmuştur.

Bu örneğin en yakın benzeri, daha önce de bahsettiğimiz üzere, Gordion'da "Mamaderesi Tümülüsü"nde" ele geçmiş, ancak ne yazık ki bu örnek için bir tarih belirtilmemiştir⁴¹. Gordion'da daha eski tarihlerdeki kazılarda ele geçen, tırtıllı torus dışında, bizim örneklerimize en yakın benzerliğe sahip olan fibulalar ise çoğunlukla M.Ö. 8. ve 7. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir⁴². Bunun dışında Almanya'da ele geçen benzer bir fibula da

⁴⁰ Muscarella, 2007: 261, A.27.71 envanter nolu eser.

⁴¹ Temizsoy, 1993: 120, Levha III, Şekil 10.

⁴² Muscarella, 1967: 22-23.

M.Ö. 8. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴³. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, aynı bölgede bulunan ve en yakın benzeri olan Eskişehir Müzesi'ndeki fibula için de ne yazık ki tarih verilmemiştir. Bu bilgilerin yanı sıra fibulamızın gövde şeklinin genel hatlarıyla A.Tip la ile de benzerlik göstermesi, bu örneğimizin M.Ö. 7. yüzyıla da inebileceğini akla getirmektedir. Bu yüzden de eserimizin M.Ö. Geç 8 – 7. yüzyılın ilk çeyreğinde üretilmiş olabileceğini söyleyebiliriz.

6- Envanter No: 85-3 (Levha I.6)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Gökpınar Kasabası-Yunak

Müze Geliş Tarihi: 4.10.1985

Müze Geliş Şekli: Bağış.

Ölçüleri: Yük: 6 cm. Gen: 8 cm. Göv.çapı: 0.6 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 8 – 7. yüzyılın ilk yarısı

Tanımı: Sağlam. Yer yer oksitlenme görülse de yüzeyi diğer fibulalara oranla oldukça temizdir. Yarım daire formundaki gövde, yuvarlak kesitlidir. Gerek gövde uçlarında, gerekse gövde merkezindeki silmelerde, üç adet keskin disk arasında iki adet üzeri tırtıllı toruslar yer alır. Kanca tutamak ile gövde kolu arasında boynuz şeklinde bir çıkıntı görülür. Üzerinde yanlara doğru iki derin kanal bulunan tutamak ve yay (zemberek) aynı akstadır.

2.1.3.2. Akşehir Tip IIIb

"Kilit Plakalı" olarak adlandırılan bu tipe ait müze koleksiyonunda sadece bir örnek bulunmaktadır. Gövde özellikleri, dekoratif silmelerin konumları ve kanca tutamak A.Tip IIIa (Tip XII,13c) ile dolayısıyla da Tip XII,13 aynıdır. Ancak silmeleri oluşturan disk ve torusların hem biçimleri hem de kombinasyonları A.Tip IIIa grubundakilerden farklıdır. Söz konusu silmelerden gövde merkezindeki, gövde uçlarındakilerden daha farklı bir şekilde yapılmıştır. Merkezdeki silme yan yana üç adet ince torustan oluşmaktadır. Uçlardaki bitiş silmeleri ise ortadaki kare torusun her iki yanına yerleştirilen keskin bir disk ve de iki disk arasına yerleştirilen ince bir torustan ibarettir. Anlaşılabileceği üzere bu silme tipi, A.Tip IVa ve Müze'deki diğer Frig fibulalarında gördüğümüz silmelerden, özellikle kare torus bakımından, daha farklı bir şekilde düzenlenmişlerdir. Her ne kadar Akşehir Müzesi fibulalarında kare torus

uygulanması çok nadir olsa da Gordion'da ele geçen Tip XII'nin farklı alt gruplarına ait fibulalarda yeterince kullanılmışlardır⁴⁴. Yay (zemberek) ise üçlü spiralli olup tutamakla aynı akstadır. Fibulamızın yay (zemberek) kısmı da farklılık gösteren bir başka düzenlemedir. Şunu da belirtmek isteriz ki bu tip, Gordion'da ele geçen Frig fibulaları arasında kilitli plaka düzenlemesine sahip tek örnek değildir⁴⁵. Esasında bu plakalar silmeler de olduğu gibi sadece dekoratif amaçla yapılmışlardır.

Frig fibula tipleri arasında hiç de azımsanmayacak sayıda ve farklı alt tipte sevilerek kullanım görmüş olan kilit plakalı fibulamızın en yakın benzeri Gordion kazılarında ele geçen ve Tip XII,13 olarak adlandırılan örnekler arasında yer almaktadır⁴⁶. Buna karşın söz konusu benzer fibulaların gövdelerinin süslü olması, kilitli plaka ve silme düzenlemelerinin yapılaş şekli, bu örnek ile bizim fibulamızın benzeşmeyen yönleri olarak karşımıza çıkar. Ancak bu fark genel anlamda fibulamızın Tip XII,13 ile aynı gruptan olabileceğini söylememize engel teşkil etmez. Esasında gövde formu ve dekorasyon bakımından Tip XII,13 ile oldukça yakın bir benzerliği olan, muhtemelen de bu tipten türemiş olan Tip XII,14 grubuna ait iki örneğin de bizim eserimizle benzerliğe sahip olduğunu görüyoruz. Fakat silmeler arasındaki gövde kolları üzerinde bulunan keskin diskler, bu iki örneği aynı tip adı altında değerlendirmemizde ki en büyük engeldir. Çünkü bu diskler Tip XII,13 ile Tip XII,14'ü birbirinden ayırmaya yarayan en önemli unsurdurlar.

Gordion'daki örneklerin çoğunluğunun M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğine, bazı örneklerin de 7. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen tümülüslerde ortaya çıkarılması, ayrıca da A.Tip IIIa ile olan genel biçim özelliği bu örneğimizin M.Ö. Geç 8 – olasılıkla Erken 7. yüzyıla ait olması gerektiğini gösterir.

⁴⁴ Gordion'daki örnekler için bkz. Muscarella, 1967: Plate VIII, Fig. 44, Plate X, Fig. 54, Plate XIII, Fig. 68-69, Plate XV, Fig. 78, 80.

⁴⁵ Muscarella, 1967: Plate III-IV, Fig. 16-21, Plate XII, Fig. 63, 65.

⁴⁶ Muscarella, 1967: Plate IX, Fig. 47-48.

⁴³ Donder, 1785: 99, Tafel 11, Fig. 47.

7- Envanter No: 97-8 (Levha II.7)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Tarihi: 2.9.1997

Müze Geliş Şekli: Satın alma.

Ölçüleri: Kilit plakası ile Yük.: 6.8 cm. Gen: 6.3 cm, Göv.çapı: 0.6 cm, İğne boyu: 1.7 cm.

Dönemi: M.Ö. Geç 8 – Erken 7. yüzyıl

Tanımı: Tamdır. Yüzeyi yoğun biçimde korozyona uğramıştır. Fibula at nalı formundaki bir gövdeye sahiptir. Gövdesi yuvarlak kesitlidir. Gövde üzerindeki silme üç torusludur. Sağ ve sol koldaki bitiş silmelerinde ise disk şeklindeki torus, ardından iki keskin disk arasında kare biçimindeki torus yer alır. Bu tipteki fibulaları diğerlerinden ayıran en önemli özelliği kilit plakası ve çiftli iğnesidir. Yay (zemberek) kısmı üçlü spiralden oluşmakta olup burada dikdörtgen bir plakadan çıkan çift iğne uzanır. Dikdörtgen yapılı bu sürgü fibuladan ayrılabilir. Her iki iğne de kilit plakasında kendilerine ayrılmış deliklerden geçerken, tutamak kısmına yalnızca üstteki iğne girer ve fibula böyle sabitlenir. Tutamak kısmının oturabilmesi için plaka üzerinde girintiler verilmiştir. Tutamak kısmı ise yine Frig fibularına özgü iki kanallıdır.

2.1.4. Akşehir Tip IV

Müze koleksiyonunda tek örneği olan tiplerden birisidir. Yarım daire şeklindeki gövdesi yuvarlak kesitli olup gövde üzerinde süsleme amaçlı yapılmış silmeler bulunmaktadır. Esasında bu haliyle A.Tip III (Tip XII,13) ile benzerlik göstermektedir. Ancak gövde üzerindeki silme ve disk sayıları farklı olup bu her iki tipi birbirinden ayırt etmede kullanılan en önemli özelliktir⁴⁷. A.Tip III (Tip XII,13) de gövde üzerindeki silmeler arasında kalan kollarda herhangi bir süsleme unsuru olmamasına karşın, bu örneğimizde gövde üzerindeki silmeler arasında tekli diskler bulunmaktadır. Eseri bu yönden ele aldığımızda fibulamızın kesinlikle Tip XII'nin 14. alt grubuna (Tip XII,14)⁴⁸ giren bir örnek olduğunu görürüz. Zaten Gordion'da ele geçen ve bu teknikle üretildiği söylenen tipler arasında Tip XII,14 grubu olarak tanımlanan ve örneğimizle

benzer olan fibulaları görmek mümkündür⁴⁹. Kanca tutamak üzerinde tüm Frig fibularında olduğu gibi iki kanal açılmıştır. Tutamakla gövde kolunun ucu arasında karakteristik boynuz çıkıntı yer almaktadır. Yay (zemberek) kısmı çift sarmallıdır. Yukarıda bahsettiğimiz süslemeler gövdenin her iki yüzünde de aynı şekilde görülür. Süslemelerin bu şekilde her iki yüzde de aynı şekilde görülmesi bu fibula tipinin kapalı kalıp tekniği, diğer bir ifadeyle kapalı kalıba döküm yöntemiyle yapıldığını göstermektedir⁵⁰.

Gordion'da ele geçen örneklerde diskler çoğunlukla keskin olmasına karşın bu örnekteki diskler ise keskin olmadıkları gibi neredeyse ince birer torusa dönüşmüşlerdir. Gövde merkezi ve uçlarındaki silmeler ise yine keskin olmayan diskler arasına yerleştirilmiş ince toruslardan oluşmaktadır. Disklerin bu durumu, olasılıkla kalıbın ya da fibulanın kullanımına bağlı olarak aşınmış olmasından kaynaklanıyor olmalı. Gordion örnekleri arasında, silme ve disk düzenlemesi bakımından, bizimkiyle birebir benzer bir örneğe rastlayamasak da, bu tipe ait farklı silme ve disk kombinasyonuna sahip birçok fibulaya farklı yerleşim birimlerinde rastlanmıştır⁵¹. Fibulamızın dikkat çeken bir başka yönü de gruptaki diğer örneklerle göre daha küçük ebatlı olmasıdır.

A.Tip III (Tip XII,13) gibi uzunca bir süre varlığını devam ettiren A.Tip IV grubuna ait fibulalar Gordion ve başka yerleşim yerlerinde oldukça popüler bir tiptir. Hatta Gordion'da pek çok tümülüste oldukça yoğun şekilde ele geçmiştir⁵². En fazla örneğin ele geçtiği tümülüslere baktığımızda bunların genellikle M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyılın

⁴⁹ Muscarella, 1967: Plate XII, Fig. 66, Plate XIII, Fig. 66, 70, 73, Plate XIV, Fig. 72f, Fig. 61-81 ; Muscarella, 2007: 263, Resim 3. Blinkenberg, Küçük Asya fibulası olarak gösterdiği bu tipe ait bir örneği Tip XII,14d olarak tasnif etmiştir (Blinkenberg, 1926: 223, Fig. 255).

⁵⁰ Muscarella, 1967: 48. Fibularların üretim teknikleri ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Muscarella, 1967: 48-51.

⁵¹ Gordion'da bulunan örnekler için bkz. Muscarella, 1967: 24-26, Plate XI-XV, Fig. 61-81. Boğazköy'de ortaya çıkarılanlarla ilgili bkz. Neve, 1972: 183, Abb. 10, Fig. 1-5. Stockholm National Museum'daki örnek için bkz. Blinkenberg, 1926: 223, Fig. 255.

⁵² Muscarella, 1967: 24.

⁴⁷ Muscarella, 1967: 24.

⁴⁸ Bu tipte ilgili daha fazla bilgi için bkz. Blinkenberg, 1926: 22-226 ; Muscarella, 1967: 24-26.

başlarına tarihlendirildiklerini görürüz. Bu bilgilerin yanı sıra fibulamızın sahip olduğu stil özelliği ve A.Tip III ile olan yakın benzerliği bu eserin de M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreği – 7. yüzyılın başlarına ait olması gerektiğini ortaya koymuştur.

8- Envanter No: 73-139 (Levha I.8)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Tarihi: 29.5.1973

Müze Geliş Şekli: Satın Alma.

Ölçüleri: Yük: 2.2 cm, Gen: 3.1 cm, Göv.çapı: 0.7 cm.

Dönemi: M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreği – 7. yüzyılın başları.

Tanımı: Fibulanın iğnek kısmı kayıp durumdadır. Yüzeyi yoğun biçimde oksitlenmiştir. Boyut olarak küçüktür. Buna karşın onlara göre gövde üzerindeki süslemeleri daha yoğundur. Yarım daire formundaki gövde, yuvarlak kesitlidir. Süsleme elemanı olarak, gövde merkezinde ve gövde uçlarında iki disk arasına yerleştirilmiş ince toruslardan oluşan üç silme ile kollar üzerinde birer disk yer almaktadır. Diskler keskin değildir. Kapalı kalıba döküm tekniği ile yapılmış olan fibulanın her iki yüzünde bu süsleme aynı şekildedir. İki kanallı tutamağın üst kısmında boynuz çıkıntısı vardır. Yay (zemberek) çift sarmalıdır.

2.2. Roma Dönemi Fibulaları

M.S. 1. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun hızlı büyümesinin sonucu olarak Yakın Doğu ve Avrupa boyunca fibulaların sayıları ve tasarım miktarları oldukça artmıştır. Roma İmparatorluğu'nda teknolojik açıdan ilerlemiş atölyelerin yayılması ile birlikte daha karmaşık fibula tasarımları ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk olarak M.S. 1. yüzyılda Roma Britanyası kökenli birkaç fibula tasarımı bulunmaktadır. Akşehir Müzesi'nde bulunan bu döneme ait fibulaların iki farklı tipte tasarıma sahip örneklerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

2.2.1. Akşehir Tip V (Kol Menteşeli Fibula)

Erken Roma İmparatorluk Dönemi tasarımlı fibulalar arasında en yaygın kullanılanı ve de literatürde "Yunus Formlu" ya da uzunca menteşeleri sebebiyle "Kol Menteşeli Fibula" olarak adlandırılan türdür. Fibula, baştan sona giderek incelen yumuşak kemerli bir gövdeye sahiptir. Yunus şekilli fibula üstten

bakıldığında "T" biçimli veya Geç Roma "Yaylı Tüfek Biçimli" fibulayı⁵³, yandan bakıldığında ise atlayan bir yunusu andırır.

Müze koleksiyonunda bu tipe ait sadece bir örnek mevcuttur. Bizim örneğimizin en yakın benzerlerine Mersin (Kat.No: 17) ve Silifke (Kat.No: 20) Müzeleri'nde rastladık. Her iki eserde M.Ö. Geç 1 – M.S. Erken 1. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir⁵⁴. Ancak bunlardan Mersin Müzesi'ndeki fibula bizim örneğimizle daha yakın benzerliktedir. Örneğimizin bu fibularla olan stil benzerliğine ve de bu tipin Erken İmparatorluk Çağı'nda yaygın olarak kullanımına bakarak fibulamızın M.S. 1. yüzyıla ait olması gerektiğini söyleyebiliriz.

9- Envanter No: 80-40 (Levha II.9)

Maddesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Şarkikaraağaç Yöresi- Isparta

Müze Geliş Tarihi: 3.10.1980

Müze Geliş Şekli: Satın alma.

Ölçüleri: Uz: 6.9 cm, Menteşe Uz: 1.8 cm.

Dönemi: M.S. Erken 1. yüzyıl.

Tanımı: Tamdır. Yüzeyi oldukça temizdir. Üstten bakıldığında "T" biçiminde olan fibulanın gövde bölümü menteşe kısmına doğru inceleyerek devam eder. Baş kısmı enlemesine uzanan silindirik kesitli kısa kollar ve bu kollar yuvarlak kesimli birer topuz ile sonlandırılmışlardır. Zira iğne zembereği de baş kısmının tam ortasından geçirilmiş ve iğne açıldığında 180 derecelik bir açı yapacak biçimde düzenlenmiştir. Oldukça sade yapılmış fibulanın süslemesi yalnızca gövde üzerinde vardır. Gövde ortasından geçirilen kesik çizgiler menteşe kısmına kadar uzanmış, menteşeye gelindiğinde de sonlandırılmıştır. Yandan bakıldığında ise adeta bir yarım damla şeklinde olduğu görülür. Baş kısmında dikdörtgen kesitle yumuşak kemerli yaya geçilmiş, menteşeye doğru inerken, iç kısmında kalınlaştırılmış ve menteşe kısmı bir topuz ile bitirilmiştir. Baş kısmında kalın olan iğne uca doğru inceleyerek devam eder.

2.2.2. Akşehir Tip VI (Haçbaşlı Fibula)

Koleksiyonda tespit ettiğimiz son fibula örneğimiz ise üstten bakıldığında haç şeklinde, profilden ise yarım daire formunda gövde biçimine sahip oldukça uzun menteşesi

⁵³ Yarwood, 1986: 136.

⁵⁴ Laflı ve Boura, 2006: 44, Kat.no: 17, 19, Fig. 2-3.

olan tiptir. Haç profili veren iğne, baş ve kol uçlarında "ampul ya da soğan düğmesi" olarak isimlendirilen topuzlar ile süslenmiştir. Kısmen benzerlik gösterdiği şekllinden dolayı bir Orta Çağ silahı olan yaylı tüfek biçimli fibula, literatürde yaygın olarak "Haçbaşlı Fibulalar" olarak adlandırılmaktadır⁵⁵.

İlk kez M.S. 200 civarlarında askeri pelerinleri tutturmada kullanılmak üzere üretilmiş olan bu tip, hızla askerlerin resmi statüsünü veyahut rütbesini belirten simgeye dönüşmüştür⁵⁶. Buradan da anlaşılacağı üzere bu fibulalar daha çok erkekler, özellikle de Romalı askerler tarafından kullanılmıştır. Bunun yanı sıra muhtemelen az da olsa kadınlar ve de çocuklar tarafından da kullanım görmüşlerdir⁵⁷. Bu yüzden de geniş Roma arazisi boyunca yaygın biçimde kullanılmış ve hatta sınır ötesine de seyahatler ya da ticaret yoluyla ulaşmıştır. Bunun sonucunda da buralarda yaşayan toplulukla tarafından da kullanıldıklarından, çok uzun süre varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. New York Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki örnekler baktığımız da bu tipin M.S. Erken 3. yüzyıldan 6. yüzyılın ortalarına dek kullanıldığını görüyoruz⁵⁸. Almanya'nın Güney Bayern Eyaleti'nde yer alan Geç Roma Dönemi mezarlarında ele geçen bu tip fibulalardan bizim örneğimizle benzer olanlar M.S. 330 – 400 yılları arasındaki bir zaman dilimine ait oldukları belirtilmiştir⁵⁹. Örneğimizin en yakın benzeri ise Paris Louvre Müzesi'nde bulunmakta olup M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilir⁶⁰. Müze koleksiyonunda tek bir örnekle temsil edilen fibulamızı hem Louvre Müzesi'ndeki ile olan yakın benzerliğine, hem de Almanya'daki eserlerle yaptığımız karşılaştırmalara dayanarak M.S. 4. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

10- Envanter No: 84-25 (Levha II.10)

Maddesi: Tunç

Bulunduğu Yer: Sandıklı- Afyon

Müze Geliş Tarihi: 3.7.1984

Müze Geliş Şekli: Satın Alma.

⁵⁵ Donder, 1785: 77 ; Deppert-Lippitz, 2000: 39.

⁵⁶ Deppert-Lipitz, 2000: 39.

⁵⁷ Deppert-Lipitz, 2000: 41-42 ; Donder, 1785: 137.

⁵⁸ Deppert-Lipitz, 2000: 39-70.

⁵⁹ Donder, 1785: 140. Geç Roma mezarlarında ele geçen bu fibularla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Donder, 1785: 136-141.

⁶⁰ Davidson, 1952: 270.

Ölçüleri: Yük: 6.3 cm, Gen: 4 cm, Topuz Yüksekliği: 0.9 cm, Göv.Uz: 3 cm, İğne Yuvası: 2.4 cm.

Dönemi: M.S. 4. yüzyıl.

Tanımı: Tamdır. Bu tip fibulalar genellikle sade, ancak şık motiflerle süslenmiştir. Ancak bizim buluntumuzun yüzeyi yoğun miktarda oksitlenmeye maruz kaldığından, varsa dahi süsleme unsurları görülememektedir. Fibula üstten bakıldığında haç biçimindedir. Enlemesine uzanan kollar, aşınmış yüzeye rağmen anlaşılabilirliği gibi altıgen kesitlidir. Soğan başı ya da ampul adı verilen tepeliklere geçiş bir bant ile kesilmiştir. Enlemesine kolda bulunan bu iki tepeliğin içi oyuk olarak yapılmıştır. Aynı biçimdeki tepelik haçın boylamasına uzanan kısa kolda da kullanılmış, bu diğerlerine oranla daha çok topaç biçimini andırmaktadır. Ancak bunun içi oyuk değildir. Fibulanın gövdesi üst yüzeyi tam olarak anlaşılabilirlikte birlikte büyük olasılıkla üçgen ya da dörtgen kesitlidir. Profilden bakıldığında ise yarım daire biçimindedir. Gövde yay kısmına geçişte hafif içe doğru bir giriş yapmış, uzunca olan yay kısmına bu dirsekle geçilmiştir. Cepheden bakıldığında düz bir dikdörtgen, profilden ise tam ortasından menteşenin geçtiği üçgen biçimindedir. Bu tip yaylar haç başlı fibulalarda görülen ortak özelliklerdendir. Fibulanın iğnesi enlemesine uzanan haç koluna lehimlenerek tutturulmuştur. Ayrıca iğne uç kısmına doğru incelmıştır.

3. DEĞERLENDİRME

Fibuların Anadolu'daki merkezi olarak kabul edilen Frigya Bölgesi'nin bir dönem sınırları içerisinde gösterilen Akşehir'de bulunan Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi'nde bulunan fibulalar arasında en fazla örneğe sahip olan grubu Frig fibulaları oluşturmaktadır. Diğer grubumuz ise Roma Dönemi'ne ait fibula örnekleridir.

Müze koleksiyonundaki Frig fibulaları dört farklı tipe ait, tamamı orijinal Frig üretimi örneklerden oluşmaktadır. Bunlardan "A.Tip I" ve "A.Tip III" grupları da kendi içerisinde ikişer alt tipe daha sahiptir. Müze'de bulunan fibulalardan yalnızca "A.Tip I" grubunda yer alanlar sol yönlü, diğer gruptakilerin hepsi sağ yönlüdür. Fibularlarımız arasında "A. Tip II" tek kalıba açık döküm tekniğiyle üretilmişken,

diğer tipler kapalı kalıba döküm tekniğiyle yapılmışlardır. Kullanılan bu teknikler Gordion'daki örneklerin üretim tekniklerinden farklı değildir. "Boncuklu Fibula" örnekleri (A.Tip II), tıpkı Gordion ve diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi, Akşehir Müzesi'nde de en fazla görülen fibula tipidir. Buna karşın en az örneği olan ise "A.Tip IV" grubu olarak tanımladığımız gruptur.

Bu çalışmada en dikkate değer husus, bugüne kadar incelenen Frig fibulaları arasında en az örneğe sahip olan Tip XII,13c grubuna ait bir örneğin (A.Tip Ib) Akşehir Müzesi'nde bulunuyor olmasıydı. Çünkü Frig fibulalarının ana vatanı olan Gordion'da dahi bu örneğe çok az sayıda rastlanmıştır. Bu denli az görülen bir tipin örneklerimizin arasında bulunuyor olması, fibula tipolojisine sağlayacağı katkı bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Bu örneği daha da ilginç hale getiren bir başka faktör de Eskişehir Müzesi'nde bulunan en yakın benzeriyle aynı bölgede bulunmuş olmasıdır. Bu bağlamda müze kataloglarının yapılmasının arkeoloji bilimi için ne kadar önemli bir çalışma olduğu bir kez daha çok net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Çünkü müzelerde, bugüne kadar yanlış veya az bilinenlere ve yahut da hiç bilinmeyenlere, büyük katkı sağlamayı bekleyen halen pek çok eser bulunmaktadır. Bizim örneğimiz ise az örnekle temsil edilen bir tipe halen eklenebilecek örneklerin olduğunu ortaya koymuştur. Akşehir fibulalarını dekoratif yönden ele alacak olursak en zengin süslemeli tipin "A.Tip IIb" grubu, en sade tipin ise "A.Tip I" grubu olduğunu görürüz. Süsleme elemanlarının ise bazen bilindik örneklerle aynı şekilde, bazen de bilinenlerden farklı şekillerde düzenlendiklerini görüyoruz. Ancak çoğu

örneğimizin silmelerinde görülen torus, disk kombinasyonunun farklı olduğunu söyleyebiliriz. Sadece Frig fibulalarının en karakteristik özelliği olarak kabul edilen tutamaklar üzerindeki kanal süsü ile gövde uçlarının bitimi ve tutamak arasında yer alan boynuz çıkıntının değişmeyen ortak özellik olduğunu çok net bir şekilde söyleyebiliriz. Konumuzu oluşturan Frig fibulalarımız M.Ö. Geç 8. ile 6. yüzyıl aralığına ait örneklerden oluşmaktadır.

Müze koleksiyonunda sayıca çok az olmakla birlikte Roma Dönemi'ne ait iki farklı fibula örneği bulunmaktadır. Bunlardan ilki "A. Tip IV" olarak tanımladığımız M.S. 1. yüzyıl Roma Britanyası kökenli "Kol Menteşeli Fibula" örneğidir. İkinci eserimiz ise "A.Tip V" grubu olarak adlandırdığımız çoğunlukla erkekler, bilhassa da Romalı askerler tarafından M.S. 200'lerde kullanılmaya başlanan bu fibulalar, zamanla statü ve rütbe belirteci olan birer simge haline dönüşmüş, buna bağlı olarak geniş Roma coğrafyasında yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu popülerlik zamanla sınırları aşarak Roma dünyası dışındaki toplumların hayatına girmiş, buna bağlı olarak da çok uzun bir süre kullanım görmüşlerdir. M.S. 3. yüzyılın başlarından 6. yüzyılın ortalarına kadar görülen bu fibula tipinin en yoğun kullanıldığı dönem ise M.S. 4. yüzyıldır. Müze koleksiyonunda bu tipe ait tek örnek olan fibula, bir zamanlar Roma dünyasının bir parçası olan Anadolu'da bulunmuş olup M.S. 4. yüzyıla aittir.

Akşehir Müzesi koleksiyonunda yer alan fibulalar tıpkı çoğu müze ve koleksiyonda yer alan örnekler gibi Anadolu'da Frig fibulalarının daha popüler ve yaygın olduğunu tartışmasız bir kez daha ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Arundell, F.W.J. (1834). **Discoveries in Asia Minor; Including A Description of the Ruins of Several Ancient Cities, And Especially Antioch of Pisidia**, Vol. I, London.
- Blinkenberg, C. (1926). **Fibules Grecques et Orientales**, Copenhagen.
- Davidson, G.R. (1952). **Corinth, Results of Excavation, The Minor Objects**, Volume XII, Princeton, New Jersey.
- Deppert- Lippitz, B.(2000). "A Late Antique Crossbow Fibula in the Metropolitan Museum of Art", **Metropolitan Museum Journal**, Vol: 35, pp. 39-70.
- Donder, H. (1785). **Die Fibeln**, Dritter Band, Teil 2, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz.
- Drew-Bear, T. (1976). "The Local Cults in Graeco-Roman Phrygia", **Greek, Roman and Byzantine Studies**, Vol.17, pp. 247-268.
- Kalaycıoğlu, N. (1988). "Müzemimize Satın Alınan Bir Grup Frig Fibulaları", **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yıllığı**, Ankara, s. 61- 67.
- Koroğlu, G. (2004). **Anadolu Uygarlıklarında Takı**, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Lafli, E. ve Boura, M. (2006). "Fibule Antiche Dalla Cilicia Costiera", **Rivista di Archeologia**, Anno XXX, pp. 37-46.
- Leake, W.M. (1824). **Journal of a Tour in Asia Minor**, London.
- Muscarella, O.W. (1964). "Ancient Safety Pins: Their Function and Significance", **Expedition**, Vol. 6, Number 2, pp. 34-40.
- Muscarella, O.W. (1967). **Phrygian Fibulae from Gordion**, London.
- Muscarella, O.W. (2003). "The Date of the Destruction of the Early Phrygian Period at Gordion", **Ancient West&East**, Vol. 2, No 2, Boston, pp. 225-251.
- Muscarella, O.W. (2007). "Frig Fibulaları (Phrygian Fibulae)", **Friglerin Gizemli Uygarlığı (The Mysterious Civilization of the Phrygians)**, (Editörler: H. Sivas – T. Tüfekçi Sivas), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 173-179, s. 256-263.
- Neve, P. (1972). "Bericht über die Deutsche Boğazköy – Expedition im Jahre 1970", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: XIX-I, Ankara, s. 175-186.
- Ramsay, W.M. (1960). **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (Çev. M.Pektaş), İstanbul.
- Strabon, **Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XII-XIV)**, (Çev. A. Pekman), İstanbul, 1993.
- Temizsoy, İ. (1993). "Mamaderesi Tümülsü Kazısı Küçük Buluntular", **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Yıllığı**, Ankara, s. 110-137.
- Yarwood, D. (1986). **The Encyclopedia of World Costume**, New York.

6- A.Tip IIIa

7- A.Tip IIIb

8- A.Tip IV

9- A.Tip V

10- A.Tip VI